

Údajný padělek známky 7 Kč Ostrava 1994

V minulém čísle Filatelie byl na straně 22 otištěn článek Padělek známky 7 Kč Ostrava 1994, v němž autor Petr Barták popisuje svůj čerstvý nálezy údajného padělku ke škodě pošty, zachyceného na nefilatelistickém dopise odeslaném počátkem letošního dubna z Kyjova. Možnost nálezu takového padělku nás velmi zaujala, a tak jsme autora článku požádali o zapůjčení zmíněného dopisu, abychom jej mohli prostudovat.

FRANTIŠEK BENEŠ - MARCEL ARBEIT

Ukázalo se, že pan Barták má k dispozici dokonce dva dopisy se stejnou frankaturou (vždy 7 Kč Ostrava + 2 Kč Znamení zvěrokruhu - Panna 2000), odeslané stejným odesílatelem na dva různé adresáty v rámci jednoho podniku, oba opatřené podacím razítkem 697 01 Kyjov 1 z 10. 4. 01, s časovým údajem 18 (hod.) a rozlišovacím číslem 31. Na obou je pak stejná známka 7 Kč Ostrava, o níž se autor domnívá, že jde o padělek ke škodě pošty.

V jeho článku se mimo jiné uvádí, že údajný padělek má barvu hnědou (zatímco originál barvu černohnědou), jeho kresba je méně výrazná a ostrá a chybí v něj rozměrovací křížky; jeho papír a zoubkování však odpovídají originálu.

Už při zběžné prohlídce je viditelné, že se barva zkoumané známky skutečně značně liší od známek standardních a dokonce ani přibližně neodpovídá žádnému nám dosud známému odstínu, které jsou u této známky doloženy. Při prohlídce bez zvětšení a v desetinásobném zvětšení chybí v celé ploše obrazu známky jakákoliv plastičnost, jinak charakteristická pro tisk z hloubky, kterým byl zhotoven originál. Obraz zkoumané známky je však přesto homogenní a jednotlivé linky a body, které jej tvoří, v naprosté většině nejsou přerušeny „vytrháním“ barvy (jinak řečeno, nejde o nedotisk způsobený nedostatečným přilnutím barvy na potiskovaný papír). Rozměřovací křížky u zkoumané známky skutečně chybí.

Až potud by tedy bylo možno skutečně usuzovat na výskyt padělku zhotoveného jinou tiskovou technikou (například ofsetem), u něhož se však autorům nepodařilo dosáhnout odpovídajícího barevného odstínu. Přesto jsme o této možnosti měli jisté pochybnosti, pramenící zejména z velké podobnosti použitého papíru s originálem, o níž je v článku zmínka, dále pro naprostou shodnost zoubkování, ale i pro značnou shodu detailů kresby, viditelnou i na zvětšených reprodukcích připojených k článku.

Prohlídka zapůjčené (tedy údajně padělané) známky jsme zahájili zkoumáním jejího papíru v ultrafialovém záření o vlnové délce 366 nm (tedy pod UV lampou s modrou trubicí). V něm se ukázalo, že papír zkoumané

známky odpovídá běžně používanému papíru fl 2 s mírně sníženou koncentrací Cartaxu DP, s velmi malým nezáměrným výmětem opticky zjasňujícího prostředku. Shodnost luminiscence zkoumané známky s originálem je sama o sobě zajímavá, protože případní padělatelé by pro hromadnou výrobu museli mít k dispozici papír, který není běžně dostupný¹⁾ (pro hypotetický tisk omezeného počtu padělků by si však mohli vystačit například s dostatečně širokými okraji archů jiných známek na stejném papíru, čímž by jejich produkty měly nejen původní papír, ale i původní lep). Nepoškozenost této luminiscence na zkoumané známce (pokud by známka byla naopak pravá) však nevylučuje určité možnosti případného záměrného či nezáměrného působení směrujícího ke změně barvy či dokonce plastičnosti obrazu známky, protože papír s Cartaxem DP je vůči některým druhům takového působení poměrně odolný.

Protože známka není na obálce přilepena celou plochou a její horní část lze ohnout, mohli jsme konstatovat, že její lep je běžný dextrinový, lesklý, v denním světle mírně nažloutlý, což přesně odpovídá lepu, který se vyskytuje na převážné části nákladu pravé známky.

Zoubkování zkoumané známky přesně odpovídá originálu, a to včetně velikosti perforačních otvorů.

Celý náklad známky byl tištěn od 6. října do 1. listopadu 1994, dotisk nebyl proveden. To nám značně usnadňuje srovnání barvy zkoumané známky s barvami známek zaručeně pravých ve všech jejich dosud známých odstínech. Tady je třeba konstatovat, že barva zkoumané známky je od všech těchto dosud doložených barevných odstínů výrazně odlišná - jeví se jako světle hnědoolivová bez jakéhokoliv lesku, který lze naopak často pozorovat (např. při desetinásobném zvětšení v šikmém osvětlení) na hranách plastyky vystupujícího nánosu černohnědé barvy pravých známek.²⁾

Pokud jde o rozměrovací křížky - o nichž autor uvádí, že na zkoumané známce chybí -, každá zaručeně pravá známka má (či původně měla) vždy dva, po jednom na levém a pravém svislém okraji, kde jsou umístěny přesně v polovině výšky obrazu známky. Křížky leží zhruba v ose svislé perforace, takže je u některých zná-

Detail frankatury z druhého dopisu zachyceného panem Bartákem (první byl vyobrazen ve F5/01/22).

¹⁾ Tento papír, určený k tisku známek rotačním ocelotiskem kombinovaným s hlubotiskem, vyráběly Krkonošské papírny. Tiskárna ho však pro nevyrovnanou jakost přestala odebírat a nahradila ho papíry jiných výrobců (zkoušelo se jich několik - například tzv. holandský a švédský, nyní se používá papír španělský, který vyhovuje jak pro rotační ocelotisk, tak pro hlubotisk). Podle našich informací se papír z Krkonošských papíren (s Cartaxem DP), určený k tisku známek, jinak běžně nedistribuuje a nyní se už dokonce nevyrábí.

²⁾ Tento lesk je důsledkem použití pojídla v tiskové barvě (v tomto případě v podstatě fermeže).

mek můžeme najít na příslušném zoubku celé, u jiných z jednoho či obou nalezneme část či stopu, u dalších pak mohou chybět zcela, protože se nacházely na vyseknutém kolečku papíru, po němž nyní zbyl perforační otvor. Prohlédneme-li vodorovnou dvoupásku či větší blok pravých známek, zjistíme, že mezi každou vodorovnou dvojicí jsou vždy křížky dva - vzájemně se dotýkající, nebo přesněji řečeno jeden větší křížek tvořený delší vodorovnou čárkou protnutou dvěma čárkami svislými, z nichž ta vlevo je kratší a ta vpravo delší.³⁾ Srovnáme-li si do jedné roviny obraz zaručeně pravé známky s jasně viditelnými rozměrovacími křížky a obraz známky zkoumané, zjistíme, že křížky chybějící na zkoumané známce měly ležet přesně v ploše vyseknutých perforačních otvorů, což může vysvětlovat jejich absenci.

Dalším krokem pak byla prohlídka obrazu známky v denním světle, bez zvětšení a při různě velkém zvětšení. Po srovnání detailů kresby lze konstatovat, že její jednotlivé části (body a čáry) se u zkoumané známky i u známky zaručeně pravé v naprosté většině zcela shodují. Drobné odlišnosti, například malou čitelnost nápisu na průčelí divadla u zkoumané známky, lze vysvětlit slabším tiskem a světlejším odstínem barvy, které snižují rozlišitelnost jednotlivých bodů a čárek, tvořících obraz v příslušném místě.

Pokud jde o číslici 7 nominální hodnoty, u zkoumané známky její barva a tvar odpovídají standardní podobě u originálu.

Posledním krokem pak bylo zjištění tiskové techniky, kterou byla zkoumaná známka vytištěna. Nejjednodušší to bylo u zmíněné číslice 7; tady lze po prohlídce ve čtyřicetinásobném zvětšení říci, že byla vytištěna hlubotiskem, neboli stejnou tiskovou technikou, jaká byla použita u originálu. Možnost, že by snad mohla být vytištěna ofsetem, což by u padělků bylo nejpravděpodobnější, jsme vyloučili, zejména pro charakteristickou podobu plochy i okrajů této číslice u zkoumané známky.

Pokud jde o vlastní obraz zkoumané známky, skutečně u naprosté většiny jeho součástí - bodů a čar - nenacházíme žádnou stopu po plastičnosti, neboli jeho barva se jeví jako nanesená z plochy (což je charakteristické například pro ofsetový tisk), a nikoliv z hloubky (což je charakteristické pro rotační ocelotisk, kterým byl vytištěn obraz pravých známek).

Při dalším prohlížení pod binokulárním mikroskopem s dvaceti- a čtyřicetinásobným zvětšením, při nastavení bočního nepřímého denního světla, jsme však v některých malých částech obrazu zkoumané známky trojrozměrnost⁴⁾ nánosu tiskové barvy přece jen objevili - zejména v horní části hrany pravého rohu divadla a v písmenech slova Ostrava v levém dolním rohu známky. U těchto písmen se trojrozměrnost projevovovala zejména v místech s nedotiskem barvy, kde nepotíštěná plocha nepatrně plasticky vystupovala (ve tvaru nedotíštěného

písmene), jak byl papír „vtažen“ do prohlubně tiskové desky, v níž se nenacházela barva.⁵⁾ Bez zajímavosti není skutečnost, že tato pozorování nebyla možná ve světle umělého, běžně u mikroskopů používaném, byť postupně směřovalo z různých úhlů, ale jen ve světle denním, které se přitom zpočátku pro toto zkoumání jeví jako nevhodné, neboť bylo nepoměrně slabší a zkoumaný obraz známky se v něm jevil jako méně jasný.

Na základě uvedených skutečností jsme tedy konstatovali, že zkoumaná známka není padělek, ale nepochybně známka pravá, u níž prozatím zůstává nevysvětlen barevný odstín, který jinak nebyl dosud předložen.

* * *

Co říci závěrem? Pozorný sběratel pan Petr Barták tedy v tomto případě sice žádný nový padělek ke škodě pošty neobjevil (naštěstí, nebo bohužel - jak se to vezme), rozhodně však upozornil na zajímavou známku, která se jako padělek jevila a na níž jsme si mohli krok po kroku předvést, jak se takový předpoklad potvrzuje či vyvrací. Mimoděk jsme si přitom i potvrdili, že úkolem znalců není jen identifikace padělků, ale i identifikace známek pravých, které se jako padělek mohou jevit.

To, že tentokrát nešlo o falzum, však neznamená, že o něj nepůjde i příště. Takže - ostatně jako obvykle - základem je mít oči otevřené, protože badatelský úspěch na nás může čekat doslova na každém rohu! ■

Poznámka redakce:

Otázkou zůstává, zda u podobných materiálů, jako byl článek pana Bartáka, je dobré dát přednost rychlému informování sběratelů, či zda věc napřed ze všech stran důkladně prozkoumat a teprve pak ji případně uveřejnit. My jsme s ohledem na naprostou aktuálnost nálezu (a také jeho zdánlivou očitivnost) dali v tomto případě přednost rychlosti - prostě jsme rychlým publikováním chtěli specializovaným sběratelům pomoci známku zachytit začerstva, a obohatit si tak co nejsnadněji sbírky. Nyní jsme o názor požádali i odborníka z oboru polygrafie, pana Miroslava Vondřicha, technologa Poštovní tiskárny cenin Praha, a. s., který nám k předložené zkoumané známce řekl, že odlišný odstín její barvy a prakticky chybějící plastičnost ocelotiskového obrazu mohou mít více důvodů - například malý tlak mezi tiskovým válcem a potiskovaným papírem, kdy barva není do papíru dostatečně „vmáčknuta“, v důsledku čehož se do něj nestačí „vpít“ a po zaschnutí se může odrolit, nebo se v barvě dostatečně nespojí pigment s pojídlem, pigment pak zůstal na povrchu a po tisku se setřel. Možná je však i dodatečná nezáměrná manipulace, kdy například při nevhodném uložení (třeba v kontaktu s plastovou fólií obsahující změkčovadla) může dojít ke změnám v plastičnosti a barvě obrazu známky, možný je i souběh více těchto možností či možností jiné. Redakce

³⁾ Na levém okraji známek z prvního sloupce přepážkové archy je jeden větší křížek, na pravém okraji známek z desátého sloupce PA je jeden menší křížek.

⁴⁾ Ve skutečnosti je „trojrozměrný“ vlastně každý tisk, neboť je při něm na potiskovanou plochu nanášena různě silná vrstva barvy. V našem článku však touto „trojrozměrností“, nebo také „plastičností“ máme na mysli výhradně standardní výsledek tisku z hloubky - v našem případě rotačního ocelotisku.

⁵⁾ Převažující plochost tisku u obrazu zkoumané známky si lze vysvětlit jako důsledek slabšího tisku (vyplývajícího například z nesprávného nastavení tlaku tiskového válce), či nesprávné konzistence tiskové barvy; popř. obou těchto důvodů, či dokonce v důsledku jiné technologické závady.